

7. Плешивцева Т. Все началось в Чернобыле/ Эксперт: Украинский деловой журнал № 15 (113), 16-22 квітня 2007 р. – С. 50-54.
8. Загвойська Л.Д., Маселко Т.Є, Якуба М.М. Економічний аналіз інвестиційних проєктів: Навч. посібн. – Львів: Афіша, 2006. – 317 с.
9. Соколенко С.И. Производственные системы глобализации: Сети. Альянсы. Партнерства. Кластеры: Укр. контекст. – К.: Логос, 2002. – 647 с.
10. Лубчук І., Конеченков А. "Зеленые" надежды энергетических монстров/ Комп&ньон № 6(470), 10-16 лютого 2006 р. – С. 38-40.
11. Гелетуха Г., Филоненко А., Кудрина Е. Откуда деньги? Из воздуха!/ Компаньон № 28 (492), 10-20 липня 2006 р. – С. 52-55.
12. Орелин В.Г. Тайны духовного исцеления. – К.: Изд-во А.С.К., 2004. – 528 с.
13. Уолш К. Ключові фінансові показники. Аналіз та управління розвитком підприємства: Пер. з англ. – К.: Всеуито; Наук. думка, 2001. – 367 с.

УДК 504:[342.4+332].001

Доц. І.А. Дубович, канд. геогр. наук –
НЛТУ України, м. Львів

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОНСТИТУЦІЇ ЗЕМЛІ

Звернено увагу на глобальні екологічні проблеми. Розглянуто важливість й актуальність теоретико-методологічної розробки і прийняття Екологічної Конституції Землі. Проаналізовано питання суб'єктів міжнародного права. Описано процедуру прийняття Екологічної Конституції Землі. Запропоновано розробку й запровадження у спеціалізованих університетах, у т.ч. НЛТУ України, викладання спеціальних курсів: Екологічної Конституції Землі та екологічного конституційного права.

Ключові слова: Екологічна Конституція Землі, екологічне конституційне право, міжнародне екологічне право, міжнародна екологічна політика, суб'єкти міжнародного права, глобальні екологічні проблеми, сталий розвиток суспільства.

Assist. prof. I.A. Dubovych – NUFWT of Ukraine, L'viv

Theoretical, methodological and practical principles of the World Environmental Constitution

In the paper attention is paid to the global environmental problems. The actuality and importance of the World Environmental Constitution adoption have been considered. The issues of subjects of international law are analyzed. The procedure of World Environmental Constitution adoption is described. It is proposed to elaborate and to introduce the training courses of the World Environmental Constitution and environmental constitution law at University level of education.

Keywords: World Environmental Constitution, environmental constitution law, international constitution law, subjects of international law, global environmental problems, sustainable development of society.

Початок третього тисячоліття визначає усвідомлення людством свого місця на Землі та у системі Космосу. Охорона довкілля, радикальне поліпшення екологічної ситуації на Землі стали для людини першочерговим завданням у контексті досягнення і підтримання стабільного й оптимально-збалансованого еколого-економічного розвитку у близькій і віддаленій перспективі.

Після проведення Стокгольмської конференції ООН з охорони навколишнього середовища (1972 р.) більшість держав світу визнали необхідність теоретичного обґрунтування здійснення практичних заходів у формуванні спільної екологічної політики.

Оскільки забруднення атмосферного повітря, вод, ґрунтів тощо є проблемами глобальними, то відповідно розв'язання сучасних екологічних проблем можливе тільки в умовах широкого й активного міжнародного співробітництва всіх держав у цій сфері. Зусилля однієї окремо взятої держави у сфері природоохоронної діяльності недостатні.

Начальна потреба ефективного розв'язання глобальних екологічних проблем, оптимізації використання природних ресурсів зумовлені як внутрішніми, так і зовнішніми чинниками всіх існуючих держав, а також вимогами міжнародного економічного та екологічного співробітництва. Тому в наш час регулювання і контроль екологічного чинника, оптимального використання природних ресурсів стає дедалі актуальнішим і одним з найпріоритетніших у науковій діяльності та міждержавних відносинах.

За останні роки погіршення стану здоров'я населення у багатьох країнах світу проявляється й у демографічних показниках. Прогнозовані до 2010 р. зміни довкілля в різних регіонах світу спричинять посилення несприятливих тенденцій у зміні стану здоров'я людей.

Ці та інші проблеми людства призвели до наукових досліджень у галузі екології та права. Тут розглядаються питання екологічного права громадян на використання та охорону природних ресурсів і довкілля, питання відповідальності за порушення природоохоронного законодавства і т.д.

Відповідно до міжнародного права (ст. 1 Загальної декларації прав людини) "всі люди народжуються вільними та рівними у своїй гідності та правах" [7, с. 191]. У конституціях деяких держав світу, у т.ч. України (ст. 50), закріплено, що кожна людина має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди.

Оскільки реальна можливість небезпеки екологічної катастрофи дедалі більше визнається, то перед науковцями постає особливо важливе завдання щодо вивчення, аналізу, прогнозування та пошуку вирішення глобальної екологічної кризи.

Варто зазначити, що значну роль у забезпеченні ефективного міжнародного співробітництва у галузі охорони навколишнього середовища між державами та спеціалізованими міжнародними організаціями відіграє Організація Об'єднаних Націй (ООН) та її спеціалізовані установи (ЮНЕП – Програма ООН з навколишнього середовища; ЮНЕСКО – Організація ООН з питань освіти, науки і культури; МКНСР – Міжнародна комісія з навколишнього середовища і розвитку; ФАО – Продовольча й сільськогосподарська організація ООН; МАГАТЕ – Міжнародне агентство з атомної енергетики; Міжнародний Суд ООН з питань охорони навколишнього середовища (з 1993 р.) та ін.). Під егідою ООН було підписано багато угод у цій галузі, організовано та проведено низку важливих міжнародних конференцій, які визначили нові завдання світової екологічної політики та міжнародного екологічного права.

Важливим кроком у розвитку екологічного права було прийняття Генеральною Асамблеєю ООН у 1962 р. резолюції 1831 (XVII) "Економічний розвиток і охорона природи", де було зазначено, що природоохоронні заходи повинні проводитися завчасно або хоча б одночасно з економічним розвитком.

ком на підставі національного законодавства держав і міжнародного права. Положення цієї резолюції значною мірою відповідають основам сучасної концепції сталого економічного розвитку. Важливим є не лише визнання світовою спільнотою необхідності поєднання охорони навколишнього середовища і сталого економічного розвитку держав, але й прийняття екологічно значимих рішень. Конференція в Ріо-де-Жанейро (1992 р.) започаткувала нову еру глобальної екологічної політики. Через 10 років після неї в місті Йоганнесбург (ПАР) відбувся саміт ООН "Ріо+10", основним висновком якого стало підтвердження безальтернативності моделі сталого розвитку. Але, як свідчить світовий досвід, сучасні глобальні екологічні проблеми, які зумовили прийняття відповідних міжнародних правових актів, договорів, угод тощо, що у сукупності створили міжнародне екологічне право, мають більш теоретичний, формальний характер. Тому, запропонована академіком Ю.Ю. Туницею для розробки і відповідного застосування на практиці **Екологічна Конституція Землі (ЕКЗ)** [9] є вчасною і необхідною. Функціонування ЕКЗ означає створення рівних екологічних прав та обов'язків для населення всіх держав світу в галузі охорони навколишнього середовища, екологічного убезпечення й раціонального використання та відтворення природних ресурсів.

Для того щоб зрозуміти суть ЕКЗ, необхідно, передусім, розробити теоретико-методологічну базу цієї концепції. Наукові розробки, спрямовані на обґрунтування необхідності прийняття ЕКЗ, потребують аналізу деяких базових для ЕКЗ понять. Зокрема, йдеться про міжнародні відносини, міжнародне право, міжнародне екологічне право, міжнародне економічне право, конституційне право та ін.

Науковці визначають *міжнародні відносини* як відносини (політичні, економічні, екологічні, військові та ін.), які діють між націями чи, радше, державами як політичними одиницями. У Британській енциклопедії зазначено, що міжнародні відносини – це сфера, яка потребує аналізу умов, стремління (аспірації), що впливають на інтереси націй (держав)... [10].

У наукових джерелах *міжнародне право* визначають як систему міжнародних юридичних принципів і норм, які регулюють відносини між державами і визначають їхні права та обов'язки [2].

Міжнародне економічне право – це сукупність міжнародних принципів і норм, які регулюють відносини між суб'єктами міжнародного права (державами та неурядовими структурами, що створені на підставі міжнародних договорів) у процесі міжнародного економічного співробітництва [2].

Міжнародне екологічне право – це сукупність міжнародно-правових принципів та норм, які регулюють на загальноприйнятих принципах та засадах міжнародні права, міждержавні суспільні відносини зі збереження, раціонального використання міжнародних екологічних ресурсів, навколишнього природного середовища та раціонального використання природних ресурсів з метою забезпечення сприятливих для життя людини якостей екосистеми.

Конституція – це основний закон держави, що визначає принципи політичного і суспільно-економічного устрою держави, структуру основних державних органів та основні права та обов'язки громадян.

Беручи за основу наведені вище поняття, можемо сформулювати дефініцію Екологічної Конституції Землі.

Екологічна Конституція Землі – це Основний Закон, що регулює на загальноприйнятих еколого-правових принципах та нормах екологічні права та обов'язки суб'єктів конституційних правовідносин всієї планети Земля.

З визначення ЕКЗ виникає питання, хто є суб'єктами конституційних правовідносин? Відповідно до міжнародного права, "суб'єкт міжнародного права – це учасник міжнародних відносин, який має міжнародні обов'язки або є носієм міжнародної правосуб'єктності". Основний суб'єкт міжнародного права – це держава. Суб'єктами міжнародного права є також індивіди, громадські організації, адміністративно-територіальні одиниці, суб'єкти федерацій, державоподібні утворення, народи (нації), міжнародні організації та ін. Безумовно, поняття суб'єктів суспільних відносин пов'язане з поняттями правоздатності й дієздатності. Екологічна правоздатність являє собою спроможність суб'єкта мати екологічні права і приймати на себе екологічні обов'язки, а екологічна дієздатність – спроможність (суб'єкта) своїми діями набувати екологічних прав і виконувати відповідні обов'язки.

Треба зазначити, що питання суб'єктів міжнародного права досі залишається дискусійним. Наприклад, невизначеним є питання про визнання суб'єктом міжнародного права фізичних осіб, неурядових міжнародних організацій, інших юридичних осіб [7].

Враховуючи те, що всі держави світу юридично рівноправні й володіють суверенітетом, а також специфіку сучасних міжнародних відносин і міжнародно-правових аспектів та сучасні системи міжнародного екологічного права, які мають не тільки юридичний, але й політичний характер, треба визнати, що для прийняття ЕКЗ потрібний спеціальний міжнародно-правовий механізм. Це пояснюється насамперед формою реалізації ідеї ЕКЗ, яка може бути охарактеризована як наднаціональна, наддержавна, тоді коли сьогодні в міжнародних відносинах над державами немає верховної влади.

Отже, з наведеного вище зрозуміло, що перед науковцями з екологічного права, екологічної політики, екологічної економіки, міжнародних відносин, міжнародного права та ін. стоїть непросте завдання. На нашу думку, треба розробити чіткий план дій. Застосувавши україноцентричний підхід, українська сторона, під керівництвом академіка Ю.Ю. Туниці, повинна розробити більш обґрунтовану теоретико-методологічну базу ЕКЗ. Для досягнення поставленої мети (розробки і прийняття ЕКЗ) необхідно залучати до співпраці вчених (з еколого-правової сфери) із різних держав світу. Після загального аналізу, враховуючи рекомендації закордонних фахівців, підготувати необхідні матеріали й подавати до парламенту України та Генеральної Асамблеї ООН для належної підтримки щодо підготовки і прийняття ЕКЗ.

Вважаємо, що процедура підготовки і прийняття ЕКЗ повинна проводитись демократичним шляхом, установчими зборами. Установчі збори – це виборний орган, який створюється з єдиною метою – підготувати і прийняти конституцію. Зрозуміло, що до установчих зборів обираються фахівці з екології, економіки, конституційного, екологічного та інших галузей права зі всіх

держав світу. Прийнята установчими зборами ЕКЗ повинна бути ратифікована парламентами держав світу. Тільки після того ЕКЗ може мати міжнародну юридичну силу.

Оскільки дана концепція (ЕКЗ) потребує науково-теоретичного удосконалення, а також належної фахової підготовки у сфері екологічного права для національного та міжнародного апаратів, пропонуємо розробити і запровадити у спеціалізованих університетах, у т.ч. НЛТУ України, викладання нових курсів: *Екологічної Конституції Землі та екологічного конституційного права*.

З наведеного вище можна зробити такі висновки:

1. Кожна людина має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди;
2. Екологічне та економічне майбуття має ґрунтуватися на належному глобальному правовому механізмі господарювання, розвиненій культурі правового мислення, відповідній системі екологічного права у всіх без винятку державах та регіонах світу;
3. Реальна можливість небезпеки екологічної катастрофи зобов'язує науковців досліджувати, аналізувати, прогнозувати та шукати вихід з глобальної екологічної кризи;
4. Важливим є не лише визнання світовою спільнотою необхідності поєднання охорони навколишнього середовища і сталого економічного розвитку держав, але й прийняття екологічно значимих рішень;
5. Втілення ЕКЗ у життя потребує передусім детальної теоретико-методологічної розробки;
6. Підготовка і прийняття ЕКЗ повинні проводитись демократичним шляхом установчими зборами, до складу яких повинні входити фахівці з екології, економіки, конституційного, екологічного та інших галузей права зі всіх держав світу;
7. Функціонування Екологічної Конституції Землі означає існування нормативно-правового акту найвищої міжнародної юридичної сили, створення рівних екологічних прав та обов'язків для населення всіх держав світу в галузі охорони навколишнього середовища, екологічного забезпечення й раціонального використання та відтворення природних ресурсів;
8. Необхідність розробки і запровадження у спеціалізованих університетах, у т.ч. НЛТУ України, нових курсів *Екологічної Конституції Землі та екологічного конституційного права* – зумовлена потребами науково-теоретичного удосконалення ЕКЗ, а також належної фахової підготовки у сфері екологічного права для національного та міжнародного апаратів.

Література

1. Дубович І.А. Екологізація транскордонних відносин: теорія і практика// Наук. вісник НЛТУ України: Екологізація економіки та освіти як чинник сталого розвитку суспільства. – Львів: НЛТУ України. – 2005, вип. 15.6. – С. 169-174.
2. Дубович І. Країнознавчий словник-довідник. – Вид. 4-е. – Плоєшті (Румунія), 2006. – С. 611-612.
3. Ерофеев Б.В. Экологическое право: Учебник для вузов. – М., 1999. – 448 с.
4. Конституційне право зарубіжних країн/ За заг. ред. В.О. Ріяки. – К., 2004. – С. 13-31.
5. Кравченко С.М., Андрусевич А.О., Бонайн Дж.Е. Актуальні проблеми міжнародного права навколишнього середовища/ За заг. ред. С.М. Кравченка. – Львів, 2002. – 336 с.
6. Малишко М.І. Екологічне право України: Навч. посібник. – К., 2001. – С. 148-159.
7. Міжнародне право/ За заг. ред. М.В. Буроменьського. – К., 2005. – С. 186-208.

8. Паламарчук В.О., Коренюк П.І. Економіка природокористування. – Запоріжжя, 2003. – С. 104-121.

9. Туниця Ю.Ю. Сутність ідеї Екологічної Конституції Землі та її основні концептуальні засади// Наук. вісник УкрДЛТУ: Концепція Екологічної Конституції Землі – правова основа стратегії сталого розвитку. – Львів: УкрДЛТУ. – 2002, вип. 12.7. – С. 23-30.

10. *Encyclopedia Britanica*. – Oxford, London, 1970. – Vol. 12. – P. 435.

УДК 502.7 (075.8) Доц. Ю.В. Караван, канд. фіз.-мат. наук – Львівський інститут економіки і туризму; доц. Ю.С. Токар, канд. техн. наук – Львівський державний аграрний університет

ДЕЯКІ АСПЕКТИ СТРУКТУРИ ТА ЗМІСТУ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОНСТИТУЦІЇ ЗЕМЛІ

Викладено деякі засади побудови та функціонування Екологічної Конституції Землі та її міжнародне організаційне забезпечення.

*Assoc. prof. Yu.V. Karavan – Lviv Institute of Economy and Tourism;
assoc. prof. Yu.S. Tokar – Lviv State Agrarian University*

Some aspects of the structure and contents of the World Environmental Constitution

In the article some elements of construction and functioning of World Environmental Constitution, its international organization provision are presented.

Становлення цивілізації, вся її подальша історія розвитку свідчить, що існує постійна боротьба людини з довкіллям для задоволення своїх життєвих потреб. Використовуючи у рамках суспільного виробництва невпинно зростаючі за потужністю і масштабами науково-технічні засоби, соціум егоїстично перетворює природні ресурси у споживчі блага для себе. Сформувалась цільова функція ефективного виробництва, головним параметром якої є вартісний показник – прибуток. Досягнення максимально можливого прибутку за умови мінімізації витрат стало метою виробництва. До витрат віднесено різні види людських зусиль у вартісній формі, а щодо довкілля – джерела сировини і умов для виробництва, то воно має ціну тільки стосовно людських взаємовідносин, його власні збитки до уваги не беруться.

Реакція Природи на такий хижацький щодо неї спосіб людського господарювання у вигляді різноманітних екологічних негараздів, зокрема і кризового характеру, спонукали людську спільноту до переоцінки принципів ефективності виробництва, ведення його з урахуванням вимог екологічного імперативу. Нині у масштабі планети маємо окремі позитиви у цьому відношенні: існують приклади екологізації виробництва, існує низка міжнародних і національних декларацій і протоколів про наміри щодо захисту довкілля, відбувається певний зсув у людській свідомості у цьому напрямі. Спостерігаємо і прихований опір руйнуванню старих (антиекологічних) стереотипів природокористування. Яскравий приклад – Кіотські угоди. На словах усі – за, на практиці головні винуватці забруднення довкілля шукають різні відмовки, щоб ці угоди не виконувати. Отож, екологічна справа зрушилась з місця, але ще не-